

עין משפט
נר מצוה

כמו:

תפלת השחר פרק רביעי ברכות

מסורת הש"ס

(א) שנת דף קמ"ג (ב) קדושין לג': וחס נסמן], (ג) חוספתא פ"ג ה"א, (ד) [נוט' רש"א [חדשו' אגרוי], (ה) [נעדר לא כלי' ויכ"ה שם בראש"א],

—❧—

תורה אור השלם

1. ייראוך קדוש עם שמש ולפני ירח דור דורים:

תהלים עב ה

—❧—

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה מנשוי וכו' ידי מוכמי הס"ד ומה"ן כן מתחיל הדבור מי שאינה אומרו בלשון תחנונים. מי שאינו: (ב) (ג) ד"ה לחנש וכו' קבע בחיזום קן: (א) ד"ה ייראוך וכו' תפלת יו"ה. י"ב פ' לעיל ד' ט' ע"ב פירש"י דקאי אק"ש: (יז) תוס' ד"ה הא דלדכר וכו' דלא דלכרי פירוש הא דלא דלכר לא טל ולא מער לכך מחזירין אותו הא דאדכר דהסכרי:

—❧—

הגהות הגר"א

[א] גמ' (ר"א) שמע שועת עמך ישראל ועשה מהרה בקצתם בל"י (ש"ת) חל"מ ויצי' בתוספתא ל"ג לה: [ב] שם די מחסורה. י"ב והטוב בעיניך עשה. גירסת ר"ק' רומניס' ורל"ש: [ג] שם ותמכני לשלום. י"ב ותמיני לנתי לשלום: [ד] שם (ותשלח נרכה במעשה ידי) חל"מ: [ה] שם וענינו כל דואר. י"ב כי אתה שומע כו'. עור:

—❧—

מוסף תוספת

א. בתוס' ר"ש כתב, מיהו לא ידענא אם התלמוד שלנו חולק על הירושלמי.

—❧—

מוסף רש"י

עם דמדומי חמה. כשהיא אדומה, שחית אחרי הלה מיד היא אדומה, ועבירת סמך לקשקשתה (שבת קיח.). עם שמש. עם זריחתה (שסו). ולפני ירח. קודם אור היום בעוד השמש לא שקעה (שסו).

תחנונים. כגון אלהי נצור לשוני מרע שאנו אומרים בעמידה אחר תפלה: **אנל אם אינו רגיל**. הוי"א סיוס תפלתו כעקירה אפילו לא עקר: **כמשוי**. והיינו לשון קבע. חוק קבוע הוא עלי להתפלל וזריך אני ללאת ידי חובתי (א) : **מי שאינו יכול**. לכזין לבז לשאול זרכיו: **לחדש זה דבר**. צבקשמו והיינו לשון קבע

כיום (ב) כן אתמול כן מחר: **דילמא מערידינא**. שמה אטעפה ולא אדע לחזור למקום שהפסקתי: **שאינו מספול עם דמדומי חמה**. והיינו לשון קבע. תפלתו עליו חוק קבוע ללאת ידי חובה ואינו מקפיד לחור אחר שעת מזוה ועת רלון: **עס דמדומי חמה**. תפלת יוצר עס הנך החמה ותפלת המנחה עם שקיעת החמה: **ייראוך עם שמש**. זו תפלת יוצר (א) : **ולפני ירח**. זו מנחה: **לייטי במערבא**. על מי שמשהה תפלת המנחה עד דמדומי חמה שמה תערף לו השעה ע"י אונס ועצר הזמן: **כלל פרשת העצור וכו'**. כמו פרישת העצור: **אפי' נשעה שאסה מסמלא עליסה עצרה כלשה עוצרה**. והכי משמע כלל עניני פרישת העצור כגון עצרה (ז) בעצרה: **יפיו כל זרכיהס**. גלוים לפניך לרחס עליהס: **אפי' נשעה שסס עוצריס**. ולשון פרשת העצור שסן פורשין לעצירה: **עשה רלונך בשמים**. שאין שם חטא ואין רלונך עליהס אלא לטוב ועצור לתחנונים על רלונך: **וסן**. להס לירלך: **נחס רוח**. שלא יתערבצ ולסטים: **והטוב בעיניך עשה**. אתה להס ודוגמא זו מזינו צספר שופטים (י) ויאלמרו בני ישראל חטאנו עשה אתה לנו (טעור) [נכלל הטוב] בעיניך אך היצילו וגו': **שועת**. לשון גניחה יותר מתפלה: **ודעסס קלרה**. ואינס יודעים לפרש זרכיהס: **לא סרסח ולא סחטי**. לא תכעוס שמתן הכעס אתה בל ילדי חטא: **לא סרוי**. לא תסתכר ציין: **המלך**. טול רשות: **לישתף**

אמר מר עוקבא אפי' בשעה שאתה מתמלא עליהם עברה כאשה עוברת יהיו כל זרכיהם לפניך איכא דאמרי אמר רב חסדא אמר מר עוקבא אפילו בשעה שהם עוברים על דברי תורה יהיו כל זרכיהם לפניך ת"ר^(א) המהלך במקום גרודי חיה ולסטים מתפלל תפלה קצרה ואיזה היא תפלה קצרה ר' אליעזר אומר עשה רצונך בשמים ממעל ותן נחת רוח ליראך מתחת והטוב בעיניך עשה בא"י שומע תפלה ר' יהושע ואי אומר שמע שועת עמך ישראל ועשה מהרה בקשתם בא"י שומע תפלה רבי אלעזר ברבי צדוק אומר שמע צעקת עמך ישראל ועשה מהרה בקשתם בא"י שומע תפלה אחרים אומרים צרכי עמך ישראל מרובין ודעתם קצרה יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שתתן לכל אחד ואחד כדי פרגסותו ולכל גויה וגויה די מחסורה [ב] ברוך אתה ה' שומע תפלה אמר רב הונא יהלכה כאחרים אמר ליה אליהו לרב יהודה אחוה דרב סלא חסידא ולא תרתח ולא תחטי הלא תרוי ולא תחטי וכשאתה יוצא לדרך המלך בקונך וצא מאי המלך בקונך וצא אמר רבי יעקב אמר רב חסדא זו תפלת הדרך ואמר רבי יעקב אמר רב חסדא כל היוצא לדרך צריך להתפלל תפלת הדרך מאי תפלת הדרך יהי רצון מלפניך ה' אלהי שתוליכני לשלום ותצעדיני לשלום [ג] ותסמכני לשלום ותצילני מכף כל אויב ואורב בדרך ותשלח ברכה במעשי ידי [ד] ותתנני לחן לחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואי [ה] בא"י שומע תפלה אמר אביי לעולם לישתף

ביחד אבל צבצור אינו חוזר מפני שזומעה מש"ל מיהו זריך לדקדק מפי החזן כל אות ואות של תפלה אע"פ שהוא בקי דהא אמרינן בראש השנה (פ"ד דף גז:) כסס שמוציא את שאינו בקי כך מוציא הבקי ואע"ג דאמרינן התם לא פטר רצן גמליאל אלא העס שצדוות משום דאניטי וטרידי אבל ה' טעה לא יס לומר היינו שלא התפלל כלל אבל היכא שהתפלל כבר לא חשצין ליה כאלו לא התפלל כלל וה"ה לכל דבר שמחזירין אותו אי הדר שמע ליה משלוחא דצבורא מראש ועד סוף נפיק והרב ר"מ פסק דוקא שכן להזכיר של ר"ח אבל שכן צרכה שלמה מחזירין אותו ואינו יוצא בשמיעתו משליח צבור (וע"ע תוס' ר"ה לד: ד"ה קן): **איכא דאמרי אמר רב נחמן וכו'**. רב אלפס פסק כאיכא דאמר דצרגיל לומר תחנונים ולא עקר רגליו אינו חוזר לראש גם כי לא עקר רגליו חוזר לראש ואם עקר גם כי רגיל לומר תחנונים כמו אלהי נצור לשוני חוזר לראש:

כל שאינו יבוא לומר תחנונים. פי' ר"ח דאם יכול לומר לשון תחנונים אפי' עליו כמשא אלה תפלה מעליא דלא צעין אלא לשון תחנונים בלבד: והכי

הא דאדכר (אחר) [בתר] שומע תפלה. או ודאי מחזירין אותו מיהו אם לא עקר רגליו אינו זריך לחזור לראש ולא לצרכה השנים אלא חוזר לשומע תפלה וכן משמע בירושלמי פ' אין עומדין דקאמר אם לא שאל בצרכה השנים מחזירין אותו ולהיכן חוזר ר' שמעון

הא דאדכר בתר שומע תפלה: אמר רבי תנחום אמר רב אסי אמר ר' יהושע בן לוי "טעה ולא הזכיר של ר"ח בעבודה חוזר לעבודה נזכר בהוראה חוזר לעבודה בשים שלום חוזר לעבודה ואם סיים חוזר לראש אמר רב פפא בריה דרב אחא בר אדא הא דאמרן סיים חוזר לראש לא אמרן אלא שעקר רגליו אבל לא עקר רגליו חוזר לעבודה א"ל מנא לך הא א"ל מאבא מרי שמיע לי ואבא מרי מרב. אמר רב נחמן בר יצחק הא דאמרן עקר רגליו חוזר לראש לא אמרן אלא שאינו רגיל לומר תחנונים אחר תפלתו אבל רגיל לומר תחנונים אחר תפלתו חוזר לעבודה איכא דאמרי אמר רב נחמן בר יצחק יהא דאמרן כי לא עקר רגליו חוזר לעבודה לא אמרן אלא שרגיל לומר תחנונים אחר תפלתו אבל אם אינו רגיל לומר תחנונים אחר תפלתו חוזר לראש: ר' אליעזר אומר העושה תפלתו קבע וכו': מאי קבע א"ר יעקב בר אידי אמר רבי אושעיא יכל שתפלתו דומה עליו כמשוי ורבנן אמרי יכל מי שאינו אומרה בלשון תחנונים רבה ורב יוסף דאמרי תרווייהו כל שאינו יכול לחדש בה דבר א"ר זירא אנא יבילנא לחדושי בה מילתא ומסתפינא דלמא מטרידנא אביי בר אבין ור' חנינא בר אבין דאמרי תרווייהו כל שאין מתפלל עם דמדומי חמה דא"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן^(ב) מצוה הלהתפלל עם דמדומי חמה וא"ר זירא מאי קראה יייראוך עם שמש ולפני ירח דור דורים לייטי עלה במערבא אמאן דמצלי עם דמדומי חמה מאי טעמא דלמא מיטרפא ליה שעתא: רבי יהושע אומר המהלך במקום סכנה מתפלל תפלה קצרה וכו' בכל פרשת העבור: מאי פרשת העבור אמר רב חסדא

הא דאדכר (אחר) [בתר] שומע תפלה. או ודאי מחזירין אותו מיהו אם לא עקר רגליו אינו זריך לחזור לראש ולא לצרכה השנים אלא חוזר לשומע תפלה וכן משמע בירושלמי פ' אין עומדין דקאמר אם לא שאל בצרכה השנים מחזירין אותו ולהיכן חוזר ר' שמעון

בשם ר' יוחנן אמר צרי"ח אם עקר רגליו חוזר לראש ואם לאו חוזר לעבודה ה"נ אם עקר רגליו חוזר לראש ואם לאו חוזר לשומע תפלה אלמא משמע צהדיא דאינו חוזר אלא לשומע תפלה כי לא עקר רגליו מיהו הירושלמי פליג"אגמרא דידן בגזירות גשמים דהכא קתני לא הזכיר גזירות גשמים מחזירין אותו ולא קאמר לאומרו שזומע תפלה וצירוש'ל קאמר אם לא שאל בצרכה השנים אומרה שזומע תפלה ודכותה אם לא הזכיר גזירות גשמים צתחית המתים מוזכר שזומע תפלה ומה אם שאלה שהיא מדחוק אומרה שזומע תפלה הזכרה שהיא מריות לא כ"ש אלמא

דצהדיא אימתא התם דחוזר בגזירות גשמים לשומע תפלה ואפשר להיות שהגמרא שלנו לא חשש לפרשו משום דקל וחומר כדליתא בירושלמי והא דתני לא הזכיר גזירות גשמים מחזירין אותו איירי שלא הזכיר כלל שזומע תפלה והא לימא דהא במסקנא מוקי האי מימרא צמוכר קודם שזומע תפלה משום פירכא דשאלה וצירושלמי קאמר היה עומד צטל והזכיר של גסס מחזירין אותו פי' צימות הקין ופריך והא תניא צטל וצרותות לא חייבו צתמים להזכיר והכי פריך כי היכי דאם לא הזכיר כלל מטל אינו עיכוז ואם היה רואה להזכיר מוזכר ה"נ אם עמד צטל והזכיר של גסס אין לחוש דלא גרע מלא הזכיר טל כלל ומשני דלא דמי ההוא דמקל ומנלי לההוא דמנלי ולא מקל פי' מקלל כלומר אינו דומה כשעומד צטל והזכיר של גסס שהוא סימן קללה למי לההוא מקלל ולא מקל פי' מקלל כשעומד צטל והזכיר של גסס שהוא סימן קללה למי שאינו מוזכר כלל לא טל ולא גסס שאינו מקלל וכן הלכה למעשה שאם עומד צטל טל והזכיר של גסס דמחזירין אותו ואם לא הזכיר משניהם כלל אין מחזירין אותו והדר קאמר בירושלמי קאי בגסס והזכיר צטל טל אין מחזירין אותו ופריך מהכא והתניא או שלא הזכיר גזירות גשמים מחזירין אותו ומשני הא דלדכר הא דלא (י) דלכר הא דלא דלכר לא טל ולא מטנר לכך מחזירין אותו הא דהזכיר של טל ומטנר ולא נהירא דפשיטא אם הזכיר שניהם דאין מחזירין אותו ואם לא הזכיר כלל פשיטא דמחזירין אותו אלא ודאי יס לפרש הא דלדכר טל הא דלא דלכר כלל לא טל ולא מטנר לפיכך מחזירין אותו אבל אם הזכיר טל אף צימות הגשמים אין מחזירין אותו לכך יס בני אדם שאומרים כל שעה טל מתוך שהם רגילים אם כן צימות הגשמים אם שכן מוריד הגשם אין מחזירין אותו: **טעה ודא הזכיר של ראש חדש בעבודה חוזר לעבודה**. ובהלכות גדולות פי' דוקא

גר א ב מיי' פי' מהל' תפלה הלכה י סמג עשין יט טוש"ע א"ח ס' תכב סעף א ונצור א"ח ס' קדו]:

גה ג ד מיי' פ"ד שם הלכה טו סמג שם טוש"ע א"ח סומן לא סעף ג: גו ה מיי' פ"ג שם הל' ד סמג שם טוש"ע א"ח ס' פט סעף א ובס' רלג סעף א:

זו ו מיי' פ"ד שם הל' יט סמג שם טוש"ע א"ח ס' קי סעף ג: גח ז מיי' פ"א מהלכות דעות הלכה ד ופ"צ הלכה ג:

ח [מיי' פ"ה שם הל' ג]: גכ ט י מיי' פי' מהל' גרכות והל' סח [ע"ש ולא תמצא והכ"י ס' קי תמה על הרמב"ם שהשמיען סמג עשין (ס) [יט] טוש"ע א"ח סימן קי סעף ד:

—❧—

רבינו הגנאל

הא דאדכר לבתר שומע תפלה. ירושלמי: אם לא הזכיר גשמים בתחית המתים ולא שאלה בברכת השנים מחזירין אותו, היכן הוא חוזר בו ויהיה כמו שאמר בראש חדש אם עקר את רגלו חוזר בתחלה, ואם לאו חוזר לעבודה, והכא בתחלה, ואם לאו לשומע תפלה. ואסיקנא לא הזכיר שאלה בברכת השנים אומרה בשומע תפלה, אם נזכר בעבודה או בהוראה או בשים שלום, חוזר ומזכיר בשומע תפלה. ואם סיים תחנונים אחר תפלתו כל זמן שא עקר את רגליו חוזר בשומע תפלה. ואם אין רגיל חוזר לראש ואע"פ שלא עקר רגליו. וכן אם לא הזכיר של ראש חדש ונזכר בהוראה או בשים שלום חוזר לעבודה, ואם סיים כמו שפירשנו חוזר לראש. והיינו יחיד שיתפלל שלא עם הצבור, אלא עם הצבור עד שישלים תפלתו, לא הטריחוהו לחזור כדקאמר תלמודא בציבור שאני.